

Діана Макара,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний університет
Науковий керівник – Андріана Шишак,
доктор філософії, старший викладач
кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет

ІНІЦІАТИВНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ

Відповідно до Концептуальних засад реформування середньої школи «Нова українська школа» ініціативність є компонентом компетентності здобувачів освіти «ініціативність та підприємливість», під якою розуміють «уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; вміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо» [1, с. 12]. Зважаючи на це, усвідомлення сутності ініціативності учнів початкової школи та специфіки її розвитку є актуальною проблемою сучасної освітньої сфери.

Метою доповіді є розкриття основних аспектів ініціативності молодших школярів та аналіз особливостей її формування на основі прикладів із практики початкової освіти.

У сучасній початковій школі ініціативність молодших учнів виявляється насамперед у їхньому прагненні активно долучатися до освітнього процесу. Це виражається через пропозицію власних підходів до виконання завдань, постановку запитань, висловлення своїх думок під час обговорень та ініціювання співпраці з однокласниками [1; 2]. Наприклад, під час вивчення української мови діти можуть самостійно пропонувати різноманітні заголовки до тексту або наводити свої приклади для пояснення правила, що свідчить про прояв їхньої ініціативності у навчанні.

У психолого-педагогічному контексті ініціативність трактується як інтегрована особистісна риса, яка об'єднує пізнавальну активність, самостійність та внутрішню мотивацію до навчання [3]. У молодшому шкільному віці ця якість поступово формується і тісно взаємопов'язана із навчальними ситуаціями, що охоплюють можливість вибору. Наприклад, під час групових завдань на уроці «Я досліджую світ» школярі самостійно обирають ролі (доповідач, ілюстратор, організатор), що стимулює їхню ініціативність та відповідальне ставлення до спільного результату.

Молодший шкільний вік є надзвичайно сприятливим для розвитку ініціативності, бо діти цього віку мають природну потребу до здійснення активної діяльності та хочуть отримувати схвалення дорослих [3]. Наприклад, коли учень пропонує оригінальний спосіб розв'язання математичної задачі чи ініціює створення колективного плаката за темою уроку, це демонструє його прагнення до самореалізації та впевненість у власних силах.

Формування ініціативності потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки, оскільки вона не виникає сама по собі. Важливим чинником є створення ситуацій успіху: педагог має підтримувати навіть частково правильні ідеї, заохочувати учнів до висловлювання думок та допускати можливість помилок без страху негативної оцінки [1; 4]. Наприклад, під час колективного обговорення тексту вчитель може сприяти формуванню сміливості висловлювати власні судження, приймаючи різні погляди дітей на дії героя.

Важливим складником процесу є організація колективної та парної роботи. Виконуючи спільні проекти, беручи участь в інсценізаціях чи дидактичних іграх, діти набувають навичок домовлятися, пропонувати ідеї, а також активно брати на себе ініціативу під час розв'язання завдань [5]. У таких умовах ініціативність набуває соціального характеру, стаючи важливим елементом комунікативної компетентності.

Отже, ініціативність молодших школярів є однією з необхідних особистісних якостей, яка розвивається у процесі організованої навчальної діяльності за умови створення можливостей для вибору, самовираження та активної участі у спільній діяльності. Її становлення у початковій школі сприяє формуванню самостійної, впевненої у собі та відповідальної особистості учня.

Список використаних джерел

1. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 12.11.2025).

2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

3. Савченко О. Я. Початкова освіта в контексті ідей нової української школи. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. № 3. С. 26–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dslg_2018_3_5 (дата звернення: 10.11.2025).

4. Формування ключових компетентностей у дітей молодшого шкільного віку : курс лекцій / укл.: Н. А. Басюк. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2025. 74 с.

5. Шишак А. М. Формування інформаційно-цифрових умінь молодших школярів в умовах диджиталізації початкової освіти : дис. ... наук. ступеня д-ра філософії : 01 : 013 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2025. 337 с.